

He ovat
suolaa
ja TERHI
TÖRMÄLEHTO
valoa



Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Sivulla 32 tapaillaan laulua Jerusalem, san. Sauvo Puhtila,
säv. Naomi Shemer-Sapir, 1967, 1968.

Sivulla 64 lainataan Aale Tynnin runoa Kaarisilta
kokoelmasta *Ylitse vuoren lasisen*, WSOY 1949.

Sivulla 110 tapaillaan laulua Hevenu shalom aleichem, israelilainen kansanlaulu.

Sivulla 168 tapaillaan laulua And I love her, san. & säv.
Paul McCartney & John Lennon, 1964.

Sivulla 288 lainataan laulua Kiitos kun saan tässä olla,
san. Anna-Mari Kaskinen, säv. Pekka Simojoki, 1982.

Raamattu-lainauksissa on käytetty seuraavia käännöksiä:

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992
käyttöön ottama Uuden ja Vanhan testamentin suomennos sekä 2007
hyväksytyt Vanhan testamentin apokryfikirjat, Kirkon keskusrahasto.

XI/XII yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1933/1938 käyttöön
ottama suomennos, Suomen Pipliaseura.

Holy Bible, New King James Version, Thomas Nelson, 1982.

Kirjallisuuden edistämiskeskus, Otavan Kirjasäätiö
ja Taiteen edistämiskeskus ovat tukeneet teoksen kirjoittamista.

Copyright © Terhi Törmälehto ja Kustannusosakeyhtiö Otava

ISBN 978-951-1-44759-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024



Maaliskuun 1. päivä 2023

*Hän antaa enkeleilleen käskyn varjella
sinua, missä ikinä kuljet.*

Ps. 91: 11

Valkoiseen pintaan on kirjoitettu sinisiä kirjaimia. Ne – seinä, kirjoitukset – kestävät paljon. Kuudenkymmenen asteen pakkasen, salamaniskut, auringon kuivan lämmön. Ne selviävät julmista tuulista ja niitä vasten paiskautuvista pikkulinnuista. Enemmästäkin, haikaroista ja rakeista, luodeista, ihmisten puheista.

Koneen matkustajista kaksi on matkalla kaupunkiin, jossa maailma loppuu. Sillä ennen kuin maailma loppuu, he ajattelevat, heillä on asioita tehtävänä.

Susanna istuu käytäväpaikalla ja painelee sormenpäällä ohimoitaan. Hänellä on kashmirvillainen pusero päällään, silti hän palelee hiukan. Hänen vieressään istuu Anu, taittaa suklaalevystä palan ja katsoo ikkunaa. Helsinki on pieniä valoja pimeässä ja katoaa sitten.

Siellä he istuvat, he eivät tunne toisiaan.

Kolmaskin rivillä on, mutta tärkeä vain silloin, kun lähestyy näitä kahta.

Ja nyt niin käy. Ikkunapaikalla istuva nainen nostaa katseensa kuvalehdestä ja kysyy Anulta:

– Oletko lomalle menossa?

– Olen. Entä sinä? Anu vastaa.

Hän tietää kyllä, ettei niin ole. Arki-illan lento, ilman perhettä tai ystävää, kuohuviinilasia.

Mutta Anun on vaikea sanoa, onko nainen heidän puolellaan vai heitä vastaan.

– En, nainen vastaa. – Töitä.

– Minne päin Israelia menet?

– Ja Palestiinaa. Ihan Jerusalem, Länsi- ja Itä-, ja Tel Aviv, nainen vastaa. – Ja varmaankin Ramallah tai Betlehem.

Silti, ei välttämättä, Anu ajattelee. Ei välttämättä vastustaja. Erehtynyt vain.

Susanna katselee samaa naista eikä ajattele erehdyksiä. Hän on varma, että on nähnyt naisen jossain.

Hän kurkottaa hiukan, mutta näkee naisesta vain osan: oikean käsivarren, kaulan ja kallon. Ei näkyviä luomia, ei muuta erotuvaa kuin asento. Niskan apea kaari ja ylävartalo, jonka nainen on antanut lysähtää syliin. Siihen hän on asettanut myös kolmioleivän ja lehden.

Susanna koettaa muistaa naisen puhumassa humisevista korvista, puutuvista poskista. Siitä, miten kallon ympärille kiertyy puristava vyö, miten jokin on väärässä paikassa tai väärällä tolalla, halusta rikkoa lautanen. Sellaista seuraa, kun pää roikkuu noin. Ihmisten on aina yhtä vaikea ymmärtää tiettyjen fyysisten tosiseikkojen vastaansanomattomuutta, sellaisten kuin oman pään paino.

Nyt Susanna on varma, ettei ole tavannut naista kipujen ja sairauden takia. Hän olisi jo muistanut. Hän tuntee vienoa kiristystä poskissaan ja arvaa, että tapaamiseen on liittynyt jotakin vastenmielistä.

Lentokoneen seinän rakenteista pääsee kylmää ilmaa Anun kaulalle. Seinämä tappavan kylmyyden ja tämän raukean tilan välillä on ohut, Anu ajattelee. Ja sitten, ettei hänen pitäisi enää lentää. Ainakaan muualle kuin Israeliin.

Vaikka koneen ilma on kuivaa, Anun verkkokalvot kostuvat. Ohi kulkee lentoemäntä ja hymyilee hänelle rauhoittavasti, ajattelee että hän pelkää sitä mitä muutkin, että kone putoaa.

Anu ei ymmärrä ihmisiä, itseään ja muita. Miksi he jatkavat tällaista? He ostavat hyvän omantunnon näillä kysymyksillään, he lepyttelevät rauhatonta sieluaan näillä ajatuksilla, vaikka se on rauhaton syystä. Jumala sanoi *viljele ja varjele*, eivätkä he varjele.

Hän tietää kyllä, että saa anteeksi. Tämänkin, luultavasti minkä tahansa.

Silti tiedossa on jotakin tolkutonta. Ja nämä ihmiset täällä, Anu ajattelee, miten heidän käy.

Anu hapuilee laukkuaan, Johannesta, psalmeja. Hän melkein vingahtaa, kun tajuaa, että Raamattu on ruumassa. Mikä hiiri hän joskus onkaan. Hädässä oleva hiiri, hän ajattelee. Se sentään naurattaa häntä vähän.

Olisi osattava enemmän ulkoa. Mitä enemmän osaa ulkoa, sen parempi. Voi tulla tilanne, jossa on elämän ja kuoleman kysymys, muistaako Raamatun sanoja. Anu osaa pitkiä pätkiä korinttolaiskirjeitä, jotakin siitä, mitä Jeesus sanoi Matteuksen ja Johanneksen evankeliumeissa, psalmeja. Nyt hänestä tuntuu, että olisi hyvä osata profetioita. Etenkin jos on totta, mitä jotkut saarnaajista sanovat: on vain ajan kysymys, milloin pohjoisessakin aletaan vainota heitä.

Anu on lukenut ihmisistä, jotka vainon takia joutuivat jättämään kotinsa ja Raamattunsa. He valitsivat mukaansa muutamman sivun, jotka piilottivat hiuksiinsa. Anu ei tiedä mitä tekisi, jos joutuisi sellaisen valinnan eteen. Mitkä sivut ovat elintärkeitä? Ehkä hän piilottaisi tukkaansa psalmien lohtua. Huutoa syvyyksistä vuosituhansien takaa, ehkä sen. Tai Jeesuksen kirkkaita sanoja, niissä maailma on hetkessä paikallaan.

Puhelin osuu hänen käteensä, hän avaa sen kiireesti, etsii. Hän tuntee sormiensa säilyt eleet kun ne painelevat ruutua, ja levon joka häneen leviää kun tehtävä käynnistyy.

Mies, joka istuu käytävän toisella puolella, puhuttelee Susannaa:

– 24 reissua takana itsellä.

– Se on paljon, Susanna sanoo kohteliaasti.

Hän toivoisi, että mies olisi hiljaa.

– Entäs, mitenkäs?

– Minulla on 13. kerta.

– Ei paha. Israelin ystäviä siis?

Susanna nyökkää.

– Onko tullut muutenkin Israelia siunattua?

– Olen edistänyt kotiinpaluuta, Susanna sanoo, hiukan ankarasti.

– No niin. Montako?

Susanna tuntee, miten puna kohoaa kasvoille, mutta ei tiedä mistä se johtuu. Tuosta suoraviivaisuudestako, jolla mies utelee hänen asioitaan.

Vai johtuuko se hänen omasta ikuisuuskysemyksestään: pitäisikö se, että onnistuu, tehdä muille tiettäväksi, vai pitäisikö sitä peitellä. Susanna onnistuu usein, siksi kysymys on tärkeä.

Hän siirtää hiukan polveaan ja suoristaa selkensä, kyllä hän tietää montako.

– Neljätoista.

– Ei paha, mies sanoo.

Hän kääntyy katsomaan Susannaa, niin kuin tahtoisi uudelleen nähdä hänen kasvonsa nyt, kun tietää, montako.

– Ei minustakaan, Susanna sanoo.

– Se on tärkeää työtä.

– On.

Susanna ottaa laukustaan liinan ja alkaa puhdistaa silmälasejaan.

Hän ei välitä enää puhua miehen kanssa, se ei kiinnosta häntä. Mieskään ei sano enempää, ja Susanna kääntyy katsomaan ikkunaa. Sen vieressä huonoryhtinen nainen avaa voileipänsä.

Kun viimeinen tehtävä kilahtaa valmiiksi, Anun lihaksissa tuntuu paino. Hän ajattelee, että sekin on jonkinlaista onnea.

Odotusaulassakin hän teki Duolingoa. Hän ei tehnyt lähtöpäivityksiä eikä lähettänyt viestejä, vaan tahkoi tehtäviä niin kuin tämä matka olisi siitä kiinni. Hän ei muista, mitä tehtävissä kysyttiin.

Hän ehti päästä päivän parhaiden listalle. Virkailija asetti hymyä kasvoilleen, mutta Anu halusi nähdä, keitä listalla oli. Elena oli, Tom ei ollut.

Anu kuvittelee lähiön Moskovassa, valtavan kerrostalon, Elenan sen uumeniin. Siellä Elena tekee puhelimellaan samaa kuin hän. Tai istuu nälkäisenä tietokoneen ääressä, etsii samaa kuin hän. Lumoavan kauniita näyttelijöitä, lämpötiloja ja tuulia. Auringonlaskuja, reseptejä, sanomalehtien otsikoita.

Mutta maa, jota Elena tutkii netistä, on hänen omansa, Anu ajattelee. Miltä sellainen tuntuu? Kun Elena jonakin päivänä astuu lentokoneesta maahan ja sanoo *shalom*, sen täytyy olla Elenalle helppoa, venäjässäkin ässät suhisevat ja soivat.

Anu toivoo, että Elena pääsee lähtemään. Ainakin Duolingoon hän vielä pääsee.

Tom ei ollut listalla. Silloin kun Tom on, Anu hengittää tiheämmin, kuvittelee asioita. Joskus hän laulaa tai masturboi nähtyään Tomin listalla. Joskus hän ajattelee, että Jumala lähetti hänet Duolingoon Tomin vuoksi.

Anu on varma, että Tom kuuluu heihin. Ja hän tuntee, että myös Tom on matkalla. Ehkä kilometrin tai kaksi hänen yläpuolellaan itäisen Euroopan yllä, ehkä meren päällä. Tai amerikkalaisessa suurkaupungissa vasta nousemassa itään vievään koneeseen.

Tunne on niin vahva, että se voi olla näky.

Onko olemassa sellaista kuin romanttinen profetia, Anu ajattelee. Eroottinen profetia? Ja siinä samassa, että miksei olisi, onko Jumalalle jokin mahdotonta, menevätkö jossain muka hänen mielikuvituksensa ja hyväntahtoisuutensa rajat. Tietenkään eivät mene.

24 matkaa tehnyt mies on nukahtanut. Kone lentää Unkarin yllä. Susanna katselee taas ikkunapaikalla istuvaa naista, joka on syönyt voileipänsä ja ottaa nyt pieniä, tiheitä kuluksia punaviinilasista.

Juuri kun Susanna ajattelee, että on käyttänyt tähän liikaa matka-ajastaan, nainen hymyilee puhelimelleen ja Susanna muistaa.

Suurlähetystön edessä lapsen kanssa, aivan toisella tavalla pukeutuneena mutta sama lammasmainen hymy kasvoilla. Maiharit jalassa ja lapsella huivi. Mauton, vaaleanpunainen vaatekappale, jota nainen ei edes ollut pukeutunut itselleen vaan lapselle, Susanna ajattelee.

Katselen heitä, he nukkuvat nyt. Tunnen hellyyttä, luulen.
Uteliaisuutta, ehdottomasti.
Pelkäänkö? Ehkä vähän.

En voi luvata, että he tulevat terveinä takaisin,
voin vain toivoa parasta.
Sen voin kyllä sanoa, että tunnen nämä tiet.

Maaliskuun 2. päivä 2023

*Käsieni ihoon minä olen sinut piirtänyt,
ja niin sinun muurisi ovat aina
silmieni edessä.*

Jes. 49: 16

Hotellihuoneen kuohkeassa sängyssä Anu nukkuu. Tai rukoi-
lee, tapailee valvetta, on niillä unen ja hereilläolon aamuöisillä
välimailla, missä halu on kirkasta ja rukoukset pidäkkeettömiä.
Siellä anunkinlainen ihminen tietää mitä tahtoo.

Elää vähän enemmän, sitä Anu tahtoo. Elää viimeiset ajat
lujaa.

Jos se on Jumalan tahto.

Sillä ennen kaikkea, enemmän kuin kerta kaikkiaan mitään,
Anu haluaa että tapahtuu se mikä on Jumalan tahto.

Siellä unen ja valveen rajamailla, missä Anu nyt on, on joulun.
Ehkä siksi, että Betlehem on ihan vieressä, ei tästä kohtaa Jeru-
salemia ole yhdeksääkään kilometriä Betleheemiin.

Viime joulun oli jonkinlainen käänne.

Anu oli isän ja äidin kanssa lukenut jouluevankeliumin, ja
Jesajaakin, kansasta joka vaeltaa pimeydessä ja sitten kohtaa
valon. He söivät laatikoita ja rosollia, rukoilivat vähän ja puhe-
livat ajoista, jotka olivat jo menneet. Niin jouluna käy, he siirty-
vät yhdessä sinne, missä Anu kerää kiiltokuvia muovikansioon ja
hanget kohoavat kotitien varrella turpeina ja luotettavina. Siellä
taivaalla palaa kirkkaita tähtiä, mummu on elossa ja valvoo yön
kinkun äärellä, papan muisto narahtelee kynnyksissä.

Kun he aikoivat juuri laulaa hiukan, äiti sanoi, että sinä et
Anu tuosta enää nuorru. *Rukoilisit vähän suuntaviivoja. Kai sinä
elämältä muutamakin haluat kuin työtä.* Äiti intoutui hänen tulevai-
suutensa äärellä, löi siihen Kauneimpien joululaulujen lehtisellä
ryhtiä. *Ja Taivaanisä haluaa myös.*

Anu sanoi, että lauletaanpa nyt, ja aloitti pitkän virren. Mutta tajusi jo ensimmäisen säkeistön lopussa, että äiti oli oikeassa. Kun nainen on yli kolmekymmentävuotias, hän ajatteli, on tosiaan aika selvittää, mitä Jumala hänen elämältään haluaa.

Uutenavuotena Anu aloitti tarmokkaan rukouksen.

Tammikuu meni niin, Anu luki Raamattua eri tavalla herkkänä, kuulosteli. Hän teki pitkiä kävelyjä Ounasvaaran poluilla ja jokien rannoilla, katseli pinkillä siveilyä taivaanrantaan ja rukoili. Ja kun päivän reuna repeili pidemmäksi, vastauksia alkoi tulla.

Merkkejä oli monta. Ensin oli sattumalta avattu autoradio jossa miesääni luki uutissähköttä Jerusalemissa. Sitten opettajainhuoneessa käteen osui Lapin kamariorkesterin vanha konserttiesite. Sen solisti oli israelilainen.

Anu ymmärsi, että Jumala kehottaa häntä matkustamaan Israeliin.

Ei se aivan yksiselitteistä ollut, ei sellaista kuin kevyessä, kirkkaassa unessa.

Oli päiviä, joina Anu kysyi itseltään: Onko se rukousvastaus, jos alkaa haluta jotakin? Onko se Jumalan tapa sanoa, että tee tämä, mene tätä kohti? Vai olenko se minä, joka siinä haluaa mennä jotakin kohti?

Helmikuun kolmantena päivänä Anu uskoi, että se on Jumala.

Hän sai viimeisen merkin, ja se oli selvä ja vastaansanomaton. Oli perjantai, hän viritteli Netflixii ja tilasi vietnamaista ruokaa. Puoli tuntia myöhemmin hän tuijotti falafel-pitaleipää kädessään, lähetistä lehahtanut hiki leijui yhä porraskäytävässä. Ja silti jo siinä kun lähetti kopisi portaita alas, Anu tajusi mitä oli tapahtunut. Hän rukoili kiitoksen saman tien, laski pitaleivän eteisen jakkaralle ja risti kätensä. Sitten hän istui television ääreen,

katsoi Jerusalemiin sijoittuvan sarjan kauneimman jakson ja söi. Minä tulen talvilomalla, hän sanoi Akivalle, sarjan kauneimmalle hahmolle.

Kun Anu seuraavana päivänä varasi matkan, se ei ollut niitä, joilla joukolla taivastellaan pyhiä paikkoja, vaan matka, jolla hän on yksin, ilman ohjelmoituja päiviä. Jolla hän huolella kuuntelee, mitä Jumala on hänelle varannut.

Se voi olla mitä vain, hän ajatteli. Ei Jumalasta tiedä. Kielenopettajan tehtäviä, palvelemista orpolasten tai vammautuneiden sotilaiden parissa, tutustumista Israelin maahan, jotta voi Suomessa puhua sen puolesta. Tai ihan vain tämä loma, sen jälkeen levännyt olo ja vahvistunut usko.

Hän lisäsi Duolingoa, otti jokapäiväiseksi tavakseen opetella hepreaa tunnin tai kaksi, joskus kolme, häntä ohjasivat Jesajan sanat: *Lohduttakaa, lohduttakaa minun kansaani. Puhukaa lempeästi Jerusalemiille.* Onko parempaa tapaa lohduttaa kuin opetella Jumalan kansan kieli? Ei kyllä ole, Anu ajatteli. Hän alkoi haaveilla, että mitä ikinä Jumalalla on hänen varalleen, siihen kuuluu heprean kieli.

Hotellin puutarhassa laulaa leppälintu. Idän puolelta kantautuu rukouskutsu, se kuulostaa ikivanhalta murheelta, alkusurulta. Parvekkeen ovi on raollaan, sirkutus ja murhe kulkevat Anun korvakäytävään, Anu vähän säpsähtää. Niin kuin luvaton vieras olisi kosketanut ja nukkuva unohtunut kosketukseen.

Täällä linnuillekin tapahtuu ihmeitä. Tai ne löytävät sen osan, joka niille aikojen alussa on määrätty. Kurjet ja taivaanvuohet, ne lentävät etelästä pohjoiseen, kohtaavat Hulan laaksossa, ehkä rakastuvat. Niin Anu sanoo Herralle, vielä unen puolella.

Sitten hän havahtuu hereille, ja maailma on vähemmän kirkas.

Susanna herää aikaisin. Hän juo hotellihuoneessa kupin mustaa kahvia, toivottaa perheelle viestillä huomenta ja lähtee kävelemään.

Ympärillä kaupunki heräilee. Niin kuin on heräillyt kolme vuosituhatta, Susanna ajattelee. Aurinko nousee Siionin vuoren takaa, sen rinteellä kirkonkello havahtuu. Susanna kävelee portista sisään vanhaankaupunkiin ja jatkaa sen tyhjillä kujilla. Kapeimmillaan kujat ovat vain metrin levyisiä, mutta kiviseinät niin paksut, että Susanna kuulee ääniä sisältä asunnoista vain kun osuu muuriin upotetun puisen oven kohdalle juuri kun joku kiviseinän takana korottaa ääntään. Välillä aukeaa ovi ja ulos kii ruhtaa lapsi reppu selässään, kerran hänen ohitseensa harppoo ortodoksimies työntäen heiveröisiä lastenvaunuja. Kun Susanna asuinkorttelien jälkeen tulee kadulle, jolla ensimmäiset kauppiaat avaavat liikkeitään, heidän *boker tov* -huudoissaan kuuluu vielä uni. Jerusalemin on touhukas ja silti hajamielinen, ei päästä irti yöstä.

Juuri tällaisena Susanna pitää kaupungista. Vielä kukaan ei ihastele ja kiljahtele, ota kuvia, oudoksu jotakin. Se alkaa pian ja jatkuu pidempään kuin päivän valo, se toistuu vuoden jokaisena päivänä. Susanna haluaa kaupungin näin, herätä sen kanssa, kävellä itsensä väsyksiin sen hiljaisilla, viileillä kaduilla.

Kun Susanna palaa hotellille, hän on nälkäinen ja tyytyväinen. Kävely tuntuu jaloissa ja nälkä leviää vatsasta kylkiin ja rintaan. Hän täyttää lautasen munilla, vihanneksilla ja valkoisella leivällä ja ajattelee, että tähän täytyy nyt tottua. Välillä fyysisesti uupua ja

kestää vähän nälkää. Se – ainakin se – on hinta tehtävästä, jonka hän on Jumalalta saanut.

Aamiaisella istuu tuttuja lentokoneesta. Nainen, jota Susanna koneessa katseli, ja mies, joka on tehnyt 24 matkaa. Pöydän ääressä nainen sanoo olevansa toimittaja ja että Israelissa tapahtuu nyt paljon.

– Viimeisiä aikoja, viimeisiä aikoja, sanoo mies.

Susanna katsoo puutarhaa ikkunan takana. Aurinko on keräilyt viimeisetkin nurkat omikseen, puutarhan laidalla joku leikkaa sypressipuuta.

– Pallo on nyt meillä, mies jatkaa. – Jeesuksen paluun kanssa.

– Eikö pallo sentään aina ole Jumalalla? Susanna kysyy.

Häntä uuvuttaa, se on toisenlaista kuin äskeinen, miellyttävä väsymys. Hän pyörittää mustapippuria tomaattiviipaleiden päälle, sirottaa suolaa ja haukkaa.

– Kyllä se meistäkin riippuu, mies sanoo. – Milloin sieltä tullaan.

Toimittajan suu aukeaa, hämmästyksestä, ehkä uteliaisuudesta. Susanna ajattelee, että mies ottaa paikkansa lopun aikojen tapahtumakulussa liian vaivatta. Ihmisiä Susannakaan ei nöyristele, mutta tämä on eri asia. Se nyt kuitenkin on Herra, joka tulee.

Mutta Susanna muistaa, mitä ukki sanoi. Takalinjassa oli kovimmat puheet, takalinjassa ja jälkipolvissa. Menijät ja tekijät olivat hiljaisia miehiä.

– Mistä heidät tuotiin? mies kysyy.

– Kenet?

– Ne juutalaiset. Ne neljätoista. Ja onko lisää tulossa?

– On, kyllä, on kyllä, Susanna sanoo. – Kolme viimeisintä tuli Etiopiasta.

Mies rypistää otsaansa mutta sanoo:

– No, Jumala siunaa niitä, jotka Israelia siunaavat.

– Niin siunaa.

– Valtioillahan se näkyy ihan bruttokansantuotteessa. Jos tukee Israelia, Jumala tukee takaisin. Kun Guatemala tuki presidentti Trumpin päätöstä siirtää suurlähetystö Tel Avivista Jerusalemiin, kardemumman maailmankauppa kääntyi Guatemalalle edulliseksi, mies selostaa. – Itsellä siunaus on tullut liikevoiton kasvun muodossa.

Pyhien paikkojen kiertäminen vuodesta toiseen, Susanna ajattelee, 25. kerta Golgatalla ja Autuuksien vuorella, sekö on tapa, jolla mies Israelia siunaa.

Sitten Susanna ajattelee Magdaa. Magda on niitä asioita, joista Susanna on suoraviivaisella, vaivattomalla tavalla ylpeä.

Hän kertoo, että menee huomenna tapaamaan yhtä alijan tekneistä. Magda on yksi niistä Etiopiasta Israeliin muuttaneista, joiden paluumuuttoa hän on tukenut. Enempää hän ei tälle ihmiselle viitsi selostaa tekemisiään, mutta tämän verran hän haluaa sanoa.

– Senkö takia sinä olet täällä, tämän alija-työn? toimittaja kysyy, ja Susanna huomaa terävän, kiinnostuneen katseen.

– En oikeastaan, Susanna sanoo.

Hän ajattelee, että toimittaja on nopeasti käsittänyt, mitä alija tarkoittaa. Hän kertoo, että tukee alijaa Suomesta käsin ja on täällä menossa vapaaehtoistoihin. Kun toimittaja kysyy, minne, Susanna tuntee äkkiä puhdasrajaista ylpeyttä. Hän näyttää puhe-
limelta paikan.

Toimittaja katsoo karttaa puhelimen näytöllä, 24 matkaa tehnyt mies pureskelee ruokaa. Susannan mielessä käy hiukan häiritsevä ajatus: tuo uuvuttava mies tulee taivaaseen, tämä nainen mitä suurimmalla todennäköisyydellä ei.

– Eikö tuo ole Palestiinan puolella? toimittaja kysyy. – On se, kun Nablus on tuossa. Hei eikö Huwara ole tuolla, ihan lähellä? Se kylä missä viime sunnuntaina –

– Niin se paikka, miehen ääni aivan kuin leviää. – Missä tehtiin se terrori-isku.

– Ja minne siirtokuntalaiset sen jälkeen hyökkäsivät, toimittaja sanoo.

Susanna harkitsee, sanoako sen, minkä on samarialaisista blogeista lukenut: Ne olivat pelkkiä poikia. Kourallinen nuoria surullisia miehiä ajoi kukkuloilta alas arabikylään ja riehui vähän. Joutomaalla paloi ruostuneita autoja, ja sitä kaupunkien liberaalit ja vasemmistolaiset rabbit nyt kauhistelevat, kutsuvat pogromiksi.

Pogromiksi, Susanna ajattelee, kaikista maailman sanoista.

– Huwara oli erityisen raju tapaus, toimittaja sanoo. Ja jatkaa, niin kuin lukisi Susannan ajatukset: – Mutta ei siirtokuntaväkivalta enää ole pelkkää nuorten miesten väkivaltaa.

– Vai niin. Siitäkö sinä teet juttua? Susanna kysyy.

– En, vaan mielenosoituksista. Täällä on menossa ihan valtava myllerrys.

– Olkaahan tytöt varovaisia, mies sanoo.

Niin mies sanoo, nousee pöydästä, toivottaa siunausta ja lähtee. Qumran, Betlehem, Getsemane, Susanna ei muista minne.

Jeriko, puutarhahautaus, ei Susanna muista.

Toimittaja pyyhkii suunsa lautasliinaan ja nousee myös, mutta jää pöydän viereen seisomaan.

– Tämä äärioikeistolainen hallitus, luoja. Ja jokaikinen lauantai iso osa kansasta lähtee kaduille. Kymmenet- tai sadattuhannet.

Pauhua, Susanna ajattelee. Siihen maailma huomionsa kiinnittää.

Ja tämä ihminen on niitä, jotka eivät malta sulkea suutaan, hän ajattelee.

– Haastattelen tänään ultraortodokseja, jotka osallistuvat mielenosoituksiin. Niissä on mukana ihmisiä yhteiskunnan eri laidoilta. Ja tässä yhteiskunnassa laitoja riittää, toimittaja sanoo.

Sitten hän maltaa lähteä.

Näiden täytyy olla niitä sanomia levottomuuksista, joita ennen loppua tulee, Susanna ajattelee. Jeesus käski olla välittämättä niistä.

Niin kuin nälästä ja väsymyksestä, Susanna ajattelee, pitää niistäkin olla välittämättä.

Ennen aamiaista Anu avaa Duolingon. Hän kirjoittaa lauseet *mies syö leipää* ja *nainen juo maitoa* täysin oikein. Hän riemastuu niin, että pompahtelee hotellin pehmeällä vuoteella.

Tehtävissä toistuu muutama kymmenen sanaa erilaisina yhdistelminä. Tavallisin on *isä syö leipää*. Anu ajattelee, että osaisi sanoa *isä syö leipää* unissaan ja kuumeessa, allapäin ja humaltuneena, nestehukassa. Vaikka hänen kognitiiviset taitonsa olisivat romahtaneet ja kehon liikuttaminen kävisi jo hankalasti, hän varmaan vieläkin osaisi sanoa hepreaksi *isä syö leipää*.

Hän ajattelee ihmisiä, jotka Corrie ten Boom oli kätkenyt kotiinsa. Kätketyt herätettiin öisin vastaamaan sellaisiin kysymyksiin kuin oletko juutalainen, mikä nimesi on, oliko isoäitisi juutalainen, kuinka monta juutalaista tänne on piilotettu. Sitä jatkettiin niin kauan, kunnes heidän reaktionsa ei enää ollut vastahavahtuneen rehellinen, ei tullut syvältä sieltä, missä ihminen on sitä mitä on. Niin kauan, että he unen kerrosten läpikin vastasivat, etteivät ole juutalaisia.

Seuraava lause on kaunis. *Aba, ahava ba-a? Isä, onko rakkaus tulossa?* Sekin menee oikein, jokainen merkki.

Anu ei kutsu hepreaksi kirjaimia kirjaimiksi, hän puhuu merkeistä. Kirjain on haltuunotettava ja tavallinen asia, kirjain on tiskiharja, puhelin. Merkki on salatumpi, se ulottelee ajan ja paikan taakse.

Niin kuin koko tämä kieli, kauan melkein kadoksissa ollut ja sitten ihmeen kaupalla henkiin herätetty, Anu ajattelee. Ja tämä maa ja kansa.

Lapsena Anu kuunteli kyltymättä koulun ja pyhäkoulun opettajan puhetta vieraista maista. Ja kun hän ensin äidin kanssa ja sitten itseksensä kävi illoissa, joissa lähetit kertoivat salaisista seurakunnista Kiinassa ja käännynnäisistä erinäisissä viidakoissa tai kaukaisista kielistä joille Raamattua kuoleman kanssa kilpaa juosten käännettiin – ei kronologisesti vaan tärkeysjärjestyksessä, evankeliumit ensin – aina se kiehtoi häntä. Mutta kun illan aiheena oli Israel ja juutalainen kansa, siinä oli vielä jotakin enemmän. Silloin Anu tunsu itsensä oudolla tavalla heikoksi ja väkeväksi, tunsu että elämä poltteli vimmaisimmillaan juuri siinä.

Anulle tuo iloa sekin, ettei Duolingo opeta kielen logiikkaa, ei edes kirjainmerkkejä. Kaikki on oivallettava itse. Sellaista hän tekee työssäänkin: kuljettaa pienestä suureen, johdattaa oppilaita tutkimaan saksan kieltä kuin maa-ainesta. Se on etsijän riemua, lukemaan oppijan ja löytöretkeilijän riemua. Sellaisen riemua, joka löytää yksityiskohtien alta systeemin.

Ja siksi Anu toistaa loputtoman monta kertaa *mies syö ja nainen syö* ja tajuaa heti että miehen ja naisen syöminen on erilaista, naisen ja miehen verbi taipuu eri tavalla. Ja jossain vaiheessa hän alkaa tajuta, miksi \neg jossain kohtaa on vokaali ja toisaalla h, ja toisaalla tyhjyyttä, kirjaimella merkitty ei-mitään.

Tämä on niitä asioita, joista Anu eniten nauttii ajassa, niin kuin aiempien polvien uskovat elämää kutsuvat.

Kun Anu panee puhelimen pois, hän rukoilee hetken ennen kuin nousee vuoteesta.

Hän pyytää Herraa siunaamaan Israelia ja niitä, jotka täällä asuvat. Herra siunaa kansaasi ja arabeja, Anu rukoilee.

Susanna seisoo kuumassa suihkussa ja ajattelee viimeistä päivää kotona. Se oli kammottava.

Hän oli pakkaamassa, kun Ville tuli makuuhuoneen ovelle ja kysyi, miksi hän oikeastaan oli lähdössä. Hän vastasi niin kuin asia oli. Israel tarvitsee minua, hän sanoi. Villen suusta tuli kolkoa naurua. *Kuuntele nyt itseäsi.*

Sellaisia heittoja Ville heitteli pitkin päivää, Susanna kuuli hädän Villen äänessä. Se oli häpeää, kivulias yritys saada hänet näkemään niin kuin maailma näkee. *Toisia kutsuu isänmaa. Sua kutsuu Israel.*

Niin kutsuu, Susanna vastasi. Hän löysi ääneensä lempeyttä.

Hän pakkasi laukut ripein, peruuttamattomin ottein, koska empiminen olisi ollut julmuutta. Kun on tekemisissä ihmisen kanssa, joka on vaikean edessä, otteiden tulee olla varmoja. Niin kuin töissä.

Kun hän oli päässyt vaatekappaleissa huiveihin jotka kietoa pään ympärille, Ville sanoi, etteivät Wilma ja remonttifirman seurantaohjelma ehkä toimi Lähi-idässä. Susanna ajatteli, että tämä oli toisinto vuosien takaa, kun hän liittyi helluntai-seurakuntaan ja Ville kyseli, eikö hänelle millään löytyisi hengellistä kotia oman kirkon piiristä. *On niitä funkkuja meilläkin.*

Taas Ville oli tosissaan, taas Susanna ajatteli, että he olivat kuin laiskasti kirjoitetun televisiosarjan kohtaaus. Villen mieliksi Susanna katsoo sarjoja, ja tiettyjen kohtausten kohdalla hän aina toivoo, että puoliso tekisi jotakin raikkaampaa kuin anelisi toista jäämään. Jättäisi edes kerran sanomatta, että toisen näky ei ole tärkeä, että ajattele kotia.